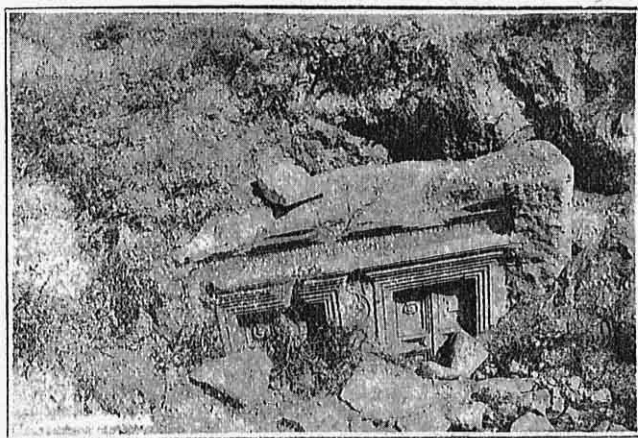

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΑΞΕΙΔΙ ΕΙΣ Μ. ΑΣΙΑΝ
ΑΠΟ ΟΥΣΑΚ (ΤΗΜΕΝΟΥ ΘΥΡΑΙ)
ΕΙΣ ΙΣΙΚΛΗ (ΕΥΜΕΝΕΙΑ)

Εικ. 1. Ἐπιτύμβια στήλη ἐντὸς ἀγροῦ ἐν Φρυγίᾳ

ἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ὅσα σήμερον ὑπάρχουν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Τούρκων ἀπετέλει τὸ κυριώτερον μέρος τῆς Φρυγίας, καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς χώρας μεταξὺ γραμμῆς Τσιβρὺλ, Ἀφιὸν Καραϊσσάρ ἀφ' ἑνὸς καὶ Τσαβδάρ - Χισάρ (Αἰζανοί), Κιουταχιά, Ἐσκή Σείρ ἀφ' ἑτέρου, εἶνε ἀφρονώτερα παρὰ

παντοῦ ἄλλοῦ φανερά ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐντὸς τῶν ἀγρῶν, εἰς τὰ νεκροταφεῖα, ὡς κοσμήματα εἰς τὰς προσόψεις δημοσίων κρηνῶν, καὶ εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὰς αὐλὰς πλείστων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν, μικρὰ λείψανα τῆς

Εἰκ. 2. Ἐπιτυμβία στήλη ἔχουσα μορφήν θύρας ὡς πρόσοψις κρήνης με τρεῖς κρουνούς.

ἀρχαιότητος. Ἐπιγραφαὶ μὲ σειρὰς συνήθων Ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ἢ ἄλλα ἀπλᾶ μνημεῖα, τὰ ὅποια ἐκόσμουσαν ἄλλοτε τοὺς τάφους τῶν ἀρχαίων κατοίκων, μὲ χαρακτηριστικὰς παραστάσεις ἐκ τῆς καθημερινῆς των ζωῆς καὶ τῶν ἐργασιῶν

των, φέροντα καὶ Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς κατέπληττον τοὺς στρατιώτας μας τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, οἱ ὅποιοι δι' αὐτῶν ἔβλεπον φανερὰ ὅτι ὡς ἐκεῖ, καὶ δι' ὅσους ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἄγκυραν, καὶ ἀκόμη πάρα μέσα ἦσαν Ἕλληνες, ὡς ἐκεῖ ἔφθιναν ἄλλοτε ἢ Ἑλληνικὴ μας πατρίς.

Διὰ τοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὅποιοι φυσικὰ δὲν ἐγνώριζον τὰς ἐργασίας, πὺ εἶχαν κάμη ξένοι πρὸ πάντων ἀρχαιολόγοι διὰ τὴν τοπογραφικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν μελέτην τῶν τόπων ἐκείνων, τὰ πράγματα ἦσαν ὅλα νέα. Πυκναὶ ἀναφοραὶ ἔκαμναν γνωστὰς εἰς τὴν κεντρικὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν Σμύρνης καὶ εἰς τὴν Ὑπᾶτην Ἀρμοστείαν ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις, ἐζητοῦντο δὲ ἐπιμόνως Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι διὰ νὰ μελετήσωσι καὶ διασώσωσι τὰ Ἑλληνικὰ κειμήλια.

Μολονότι ὁ νεαρὸς συνάδελφος κύριος Λάσκαρης καὶ ἐγὼ, οἱ ὅποιοι ἐξετελοῦμεν τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν συνεμεριζόμεθα πάντοτε τὴν γνώμην καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν στρατιωτικῶν διὰ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς, ἐνομίσαμεν ἐν τούτοις, ὅτι ἦτο πολὺ δικαιολογημένη ἡ σύστασις τῶν πρὸς περισυλλογὴν καὶ διάσωσιν τῶν παρημελημένων καὶ προωρισμένων νὰ καταστραφῶσι μὲ τὸν χρόνον μικρῶν τούτων μνημείων.

Κατ' ἐντολὴν τῆς Ὑπᾶτης Ἀρμοστείας μὲ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως ἀνελάβομεν οἱ ἐπιμελητοὶ Ν. Λάσκαρης καὶ Στρ. Παρασκευαΐδης, ἀποσπασθεὶς ἐπίτηδες ἀπὸ τοῦ εὐζωνικοῦ τρία σαράντα, καὶ ἐγὼ τὸ ταξίδι τῆς περισυλλογῆς, καὶ ἐπὶ δύο μῆνας περίπου περιήλθομεν ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ὀρισθείσης ἐκτάσεως καὶ πέρα δὲ ταύτης ἐπροχωρήσαμεν, μέχρι τῆς Προύσης καὶ τῶν Μουδανιῶν ἐπὶ τῆς Προποντίδος.

Αἱ πολύτιμοι ἀρχαιολογικαὶ συλλογαί, αἵτινες ἐσηματίσθησαν συνεπεῖα τοῦ ταξειδίου μας τούτου, ἔμειναν μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν εἰς τὰ Μουδανιά καὶ τὴν Σμύρνην· τί ἀπέγειναν δὲν εἰμπόρεσα νὰ μάθω μέχρι τοῦδε.

Εἶμαι εὐτυχῆς, ὅτι χάρις εἰς τὴν καλοσύνην τῆς διευθύνσεως τοῦ παρόντος περιοδικοῦ εἰμφορῶ νὰ ἐκθέσω ἐν μέρος

τοῦ ταξειδίου μας ἔδῶ, πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Μεγάλης Ἑλλάδος».

*
* *

Εἰς τὰς 8 καὶ 10 τὸ βράδυ τῆς 6 Μαΐου 1921 ἐφθάσαμεν κανονικὰ μὲ τὴν ὥρα τοῦ σιδηροδρομικοῦ δρομολογίου εἰς τὸ Οὐσάκ, κουρασμένοι ὑπερβολικὰ καὶ μὲ ὄχι πολὺ καλὴν διάθεσιν διὰ τὴν ζέστην καὶ τὴν στενοχωρίαν ποὺ μᾶς ἐβασάνισεν, ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφειαν ἰδίως, ἔντος τοῦ ἔλλεινοῦ βαγονίου τοῦ σιδηροδρόμου Smyrna - Cassamba et Prolongements, ὅπου ἐκαθήμεθα ἀσφυκτικῶς μὲ πλῆθος διαφόρων στρατιωτικῶν μεταβαινόντων ὅπως καὶ ἡμεῖς εἰς Οὐσάκ. Ἔνεκα τῆς στενοχωρίας αὐτῆς ἐχάσαμεν καὶ ὄλην τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὠραίου ταξειδίου μὲ τὰς ποικίλας μεταλλαγὰς τοπειῶν καὶ ἀφθονίαν σπουδαίων τεχνικῶν ἔργων— πλεῖστα τοῦνηλ καὶ μεγάλαι γέφυραι — κατὰ τὴν δύσκολον ἀνάβασιν ἀπὸ τῆς χαμηλοτέρας κοιλάδος τοῦ Ἐρμου εἰς τὸ Φρυγικὸν ὄροπέδιον, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ Οὐσάκ. Χάρις εἰς τὴν καλοσύνην τοῦ ὑποδεχθέντος ἡμᾶς Ἑλληνοσ Αἰμοστοῦ τοῦ Οὐσάκ εὗρομεν καλὸν καὶ ἀναπαυτικὸν κατάλυμα εἰς τὴν πόλιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν πρὸ τοῦ πολέμου ξενοδοχεῖον Χαραλαμπίδου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκμετάλλευσιν εἶχεν ἀναλάβει ὄχι πρὸ πολλοῦ Τοῦρκος τις.

Τὸ Οὐσάκ φημιζεται διὰ τοὺς τάπητας καὶ τὸ Οὐσαισίσοιτᾶρι, διὰ δὲ τὴν εὐνοϊκὴν θέσιν, κεῖται ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐρμου ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Μαιάνδρου ἀφ' ἑτέρου φέρουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας, ἦτο καὶ ζωηρὸν κέντρον ἐμπορικόν. Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις μὲ τὸν πόλεμον εἶχε διακοπῆ φυσικὰ, ἀλλ' ἡ ζωηρότης καὶ ἡ κίνησις ἐν τῇ πόλει ἦτο καὶ τότε μεγίστη ἔνεκα τῆς παραμονῆς ἐν αὐτῇ καὶ τοῖς περίξ μεγάλων στρατιωτικῶν τμημάτων.

Τὸ Οὐσάκ οὔτε ὡς πόλις οὔτε ὡς τοποθεσία παρουσιάζει τι τὸ ἐξαιρετικόν· κεῖται εἰς τὰ χαμηλότερα πλάγια δύο συνεχομένων λόφων καὶ ἐκτείνεται ἱκανῶς πρὸς νότον τούτων καὶ ἐπὶ τοῦ ὀμαλοῦ πεδίου. Αἱ ὁδοὶ κανονισθεῖσαι μετὰ

τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τοῦ 1894 εἶνε εὐθεῖαι καὶ σχετικῶς εὐρύχωροι, ἀλλὰ πολὺ σπάνια τὰ μεγάλα καὶ ὠραία σπίτια, εἰς τὰς Τουρκικὰς ἰδίως συνοικίας ἐν τῷ κέντρῳ, καὶ αὐτὰ δὲ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἔρημα. Τὸ μικρὸ ποτάμι (Ταμπὰκ τσαί ποταμὸς βυρσοδεψῶν) ποὺ τὴν διασχίζει δὲν ἔχει πολλὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς πόλεως, οὐδὲ γίνεται ἐν γένει πολὺ αἰσθητὸν καὶ πρέπει κανεὶς νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑπαρξίν του καὶ νὰ τὸ ζητήσῃ διὰ νὰ μάθῃ τὴν θέσιν του.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν συνοικίαν διεκρίνεται ἰδίως τὸ κτίριον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀρκετὰ μεγάλο, μὲ βυζαντινὸν σχέδιον, ἀλλ' ἡμιτελές. Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ τοῦ τοίχου πλησίον τοῦ Δεσποτικοῦ ἀνεγνώσαμεν μετ' ἐκπλήξεως τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν εἰς Τουρκικὴν γλῶσσαν μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας «Μοῦ ἀλλαχὶν ἔβρινε ἰσμινὶ σοράρσανιζ Ἁγιος Κωνσταντίνος καὶ Ἑλένη ἐκλίσισε τῆρ. Σεπτεμβρίου 11 - 1833». Δηλαδή «ἂν ἐρωτᾶτε τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου τούτου τοῦ Θεοῦ, εἶνε ἅγιος Κωνσταντίνος καὶ Ἑλένη». Προφανῶς ἡ ἐπιγραφὴ τῆς πρώτης οἰκοδομῆς τῆς ἐκκλησίας γραφείσα ὑπὸ τῶν Τουρκοφώνων Ἑλλήνων τοῦ Οὐσακ μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας διὰ νὰ μὴ μολυνθῇ ἡ ἐκκλησία μὲ τὰ Τουρκικὰ γράμματα ποὺ γεμίζουν τοὺς τοίχους τῶν τζαμιῶν. Παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐντὸς πενιχρᾶς καὶ ἀκατάλληλου οἰκίας ἐστεγάζοντο προσωρινῶς καὶ τὰ σχολεῖα διὰ τοὺς ἄρρενας ἐλειτούργει σχολαρχεῖον μέχρι τῆς πέμπτης τάξεως τὰ παιδιά μὲ προσκοπικὸν ἔνδυμα ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας, ὠμίλουν δὲ ὅλα καὶ Ἑλληνικά. Ἐντὸς ἐνὸς κρυφοῦ δωματίου τοῦ σχολείου ἐφυλάσσετο καὶ μέγας κάλλιστα διατηρούμενος ἀρχαῖος μαρμάρινος λέων· οἱ Οὐσακηνοὶ Ἑλληνας τὸν εἶχαν κρύψει ἐκεῖ διὰ νὰ μὴ τὸν πάρουν οἱ Τοῦρκοι. Μετεφέρθη καὶ ὁ λέων αὐτὸς εἰς Σμύρνην παραδοθεὶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχὴν τοῦ τόπου.

Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ γεωγράφοι τοποθετοῦσι συνήθως εἰς τὸ Οὐσακ τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Τημένου θύραι*. Τὴν πόλιν μνημονεύει ὁ Πausanίας «Λυδίας τῆς ἄνω πόλις ἔστιν οὐ μεγάλη», γράφει, ὅτε μετὰ διαφόρων ἄλλων τερατωδῶν διηγήσεων ἀναφέρει, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ ἀποσχισθέντος

ποτε μετά τινα θύελλαν ἐνὸς λόφου ἐφάνη ὑπερμεγέθης νεκρὸς ἀνθρώπου, ὅτι δὲ οἱ πολλοὶ ἔλεγον, ὅτι ἦτο ὁ νεκρὸς τοῦ Γηρυόνου, καὶ μετὰ τὴν ἀντίρρησην αὐτοῦ τοῦ Πausανίου, ὅτι ὁ Γηρυόνης ἦτο εἰς τὰ Γάδειρα, οἱ *ἐξηγηταὶ* τῶν Λυδῶν τοῦ εἶπαν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ νεκρὸς ἦτο

Εἰκ. 3. Ἐπιτάφιος βωμισκὸς ἐπὶ τῆς πλατείας σιδηροδρόμου Οὐσάκ.

ὁ υἱὸς τῆς Γῆς Ὑλλος, καὶ ὅτι καὶ ὁ ποταμὸς τῆς πόλεως ἀπὸ τούτου ὠνομάζετο Ὑλλος, ὁ δ' Ἡρακλῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαμονῆς του πλησίον τῆς Ὀμφάλης ὠνόμασε τὸν Ὑλλον ἀπὸ τούτου τοῦ ποταμοῦ.

Τὸ ἐθνικὸν Τημενοθυρεῖς εὐρίσκεται συχνὰ ἐπὶ ἀρχαίων νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν.

Ὅτι τὸ Οὐσάκ εἶναι αἱ Τημένου θύραι συμπεραίνεται διότι ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως εὐρέθησαν αἱ γνωσταὶ ἐπιγραφαὶ Τημενοθυρέων, καὶ ἐκεῖ πρὸ πάντων φανερώνονται τὰ νομίσματα τούτων. Αἱ μαρτυρίαι αὗται εἶναι συνήθως ἱκαναὶ νὰ πιστοποιήσωσι τὴν ταυτότητα μᾶς σημερινῆς πόλεως πρὸς ἀρχαίαν, καὶ ἡ γεωγραφία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου

δὲν ἔχομεν πολλάκις ἄλλας ἀσφαλεστέρας ἐνδείξεις, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καταρτίζεται μέχρι τοῦδε· ἀλλὰ διὰ τὸ Οὐσάκ ἔξασθενοῦσιν αἱ ἐνδείξεις αὗται, διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι πολλοὶ ἀρχαῖοι λίθοι μεταφέρονται ἐκ διαφόρων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πλησίον κειμένων ἐρειπίων

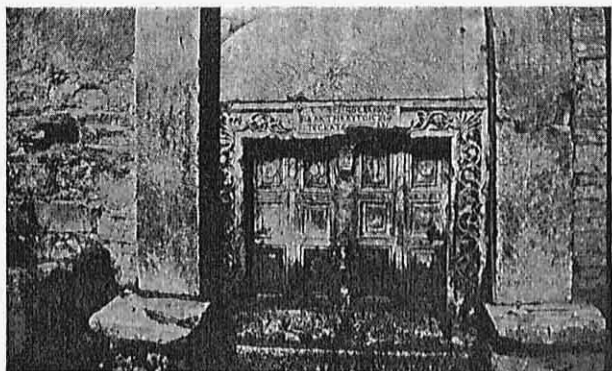
ἀρχαίων πόλεων, ἵνα χρησιμοποιοιθῶσιν εἰς οἰκοδομὰς, τὰ δὲ νομίσματα εἶνε δυνατόν νὰ μεταφέρωνται ἔξ ἄλλων χωρίων εἰς τὸ Οὐσὰκ, ὡς τὴν κεντρικὴν πόλιν, πρὸς ἐμπορίαν· ἑρείπια δὲ ἀρχαίων κτιρίων, ἢ ἄλλα φανερὰ σημεῖα ἀρχαίας πόλεως ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Οὐσὰκ δὲν ὑπάρχουσι. Ἄλλ' ἐν τούτοις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον, ὅτι ἢ ἐπὶ τῆς ἰδίας θέσεως τοῦ Οὐσὰκ ἢ ἐκεῖ που πλησίον ἔκειντο αἱ Τημένου θύραι, καὶ δικαίως τὸ Οὐσὰκ νομίζεται διάδοχος τῆς πόλεως ταύτης.

Τὸ ὄνομα Τημένου θύραι ἐδόθη πιθανῶς εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Μικρασιατῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ εὐρίσκουν Ἑλληνικοὺς ἥρωας ὡς κτίστας τῶν πόλεων αὐτῶν, ἐν μιᾷ δ' ἐπιγραφῇ χαρακτηρίζονται ὡς Τημενίδαι οἱ Τημενοθυρεῖς.

Ἀπὸ τὸ Οὐσὰκ θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σκοποῦ τοῦ ταξειδίου μας δηλαδὴ ἡ περισυλλογὴ τῶν ἀρχαίων ἦσαν δὲ καὶ ἐκεῖ πολλὰ τὰ μνημεῖα ποὺ εἴχομεν νὰ ἔξετάσωμεν διὰ νὰ ἐκλέξωμεν ὅσα ἔπρεπε νὰ σταλοῦν εἰς Σμύρνην· ὄλαι σχεδὸν αἱ κρῆναι ἐκοσμοῦντο ὑπὸ ἀρχαίων ἐπιτυμβίων πλακῶν μὲ ἀνάγλυφα, ἢ εἶχον ἄλλας ἀρχαίας ἐπιγραφάς, καὶ εἰς τζαμιά ἦσαν κτισμέναι ἐπιγραφαί, ἀρκεταὶ δὲ ἦσαν καὶ ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς κατεστραμμένης Ἀρμενικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ κάποιος πρακτικὸς Τοῦρκος ἄρχων τοῦ Οὐσὰκ, ἴσως κατὰ συμβουλήν τινος ἐκ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὸν σιδηρόδρομον ξένων, εἶχε στήσῃ ὡς κόσμημα τῆς πρὸ τοῦ σιδηρομικοῦ σταθμοῦ πλατείας ἐπὶ ἀπλῶν βάθρων δύο γυναικεῖα ὡμαῖκὰ ἀγάλματα ἄνευ κεφαλῆς καὶ δύο ὄραιους βωμίσκους, ἔξ ἐκείνων ποὺ ἐχρησιμοποιοῦν ἐνίοτε ὡς ἐπιθήματα τῶν τάρων των, οἱ κάτοικοι διαφόρων Λυδικῶν καὶ Φρυγικῶν πόλεων. Τοῦ ἐνὸς βωμίσκου μετὰ τοῦ σημερινοῦ βάθρου δίδομεν ἐδῶ (εἰκ. Β) καὶ εἰκόνα κατὰ φωτογραφίαν ἰδική μας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς παρίσταται κοσμηματικῶς ἡ φλόξ τῆς πυρᾶς τῆς θυσίας, ἐπὶ δύο πλευρῶν εἶνε ἀνάγλυπτα ἐν κάτοπτρον μετὰ κτενίου, καὶ ἐν δίπτυχον μετὰ στυλοθήκης (δηλαδὴ τετράδιον καὶ καλαμαριά), ἐπὶ ἄλλης δὲ πλευρᾶς εἶναι ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφὴ τοῦ νεκροῦ: **Ἐτους ις'** (306 κατὰ τὴν

λεγόμενην χρονολογίαν τοῦ Σύλλα, ἣτις ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 85 π. Χ. ὅτε μετὰ τὴν κατανίκησιν τοῦ Μιθραδάτου διερρυθμίσθη ῥιζικῶς ἡ διοίκησις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὴν σημερινὴν χρονολογίαν τὸ ἔτος εἶνε τὸ 221 μ. Χ.) **Ἀὐρ(ήλιος) Μακεδῶν, σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Ἑρωαί καὶ Τερτύλλω, Μακεδόνι πατρὶ καὶ μητρὶ Τερτύλλῃ μνήμης χάριν.**

Ἡ δημοσιευομένη ὁμοίως ἐνταῦθα τετάρτη εἰκὼν μας παριστᾷ τὴν πρόσοψιν τῆς κρήνης Μουφτῆ ὄγλου τσεσμεσί τῆς κυριωτέρας ὁδοῦ τοῦ Οὐσάκ· εἶνε καὶ αὐτὴ ἐπιτυμβία

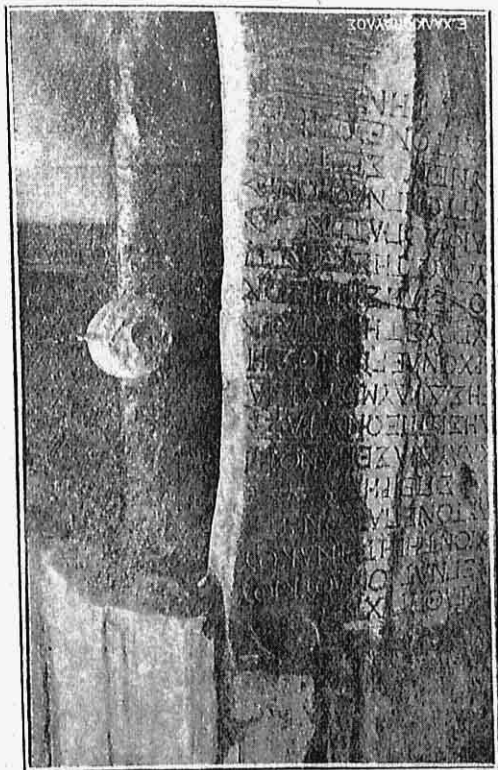

Εἰκ. 4. Στήλη ἐπιτυμβία τοῦ Γ. Φ. Τιβερίνου καὶ τῆς Φλαβ. Ἀκτίδος ὡς πρόσοψις κρήνης ἐν Οὐσάκ.

στήλη, ἡ δ' ἐπιγραφὴ τῶν νεκρῶν **Γ(αίου) Φ(λαβίου) Τιβερίνου καὶ Φλαβίας Ἀκτίδος** εἶνε ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Ἡ στήλη εἶνε ἀπομίμησις διπλῆς θύρας ἐντὸς κατακοσμήτου μὲ ἀνάγλυφα πλαισίου εἶνε δ' ἐπ' αὐτῆς ἀνάγλυπτα εἰς τὰς μικρὰς πινακίδας ποῦ ἀποτελοῦν τὰ φύλλα τῶν θυρῶν διάφορα σκεύη. Ἡ ἀριστερὰ θύρα ἀνῆκεν εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἔχει ὡς κοσμήματα ἀδράχτι, κάτοπτρον καὶ κτένι, ἡ δεξιὰ θύρα ἦτο τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἔχει τὰ ἐργαλεῖα του, κοπίδι καὶ καλαπόδι (ἢ παπούτσι), ἦτο παπουτῆς. Τὰ ἐπιτύμβια ταῦτα εἶνε πολὺ κοινὰ εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ εἶνε

πολύ διδακτικά ὡς πρὸς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων.

Σπουδαία ἐπιγραφή ἦτο καὶ ἡ εὐρισκομένη πρὸ τῆς

Εἰκ. 5. Βάθρον ἀγάλματος τοῦ Λευκίου Ἰγνατίου Κουάφρου,
ὡς λεκάνη κρήνης ἐν Οὐσάκ.

κρήνης μικροῦ δρομίσκου πλησίον τῆς κεντρικῆς οἰκίας (εἰκ. 5) ἦτο μέγα βάθρον ἀγάλματος, κοιλανθὲν δὲ καταλλήλως ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς λεκάνη κάτωθεν τοῦ κρουνοῦ. Τὸ ἐπὶ

τοῦ βάθρου τούτου ἄγαλμα κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἦτο τοῦ *Λευκίου Ἰγνατίου Κουάρτιου, υἱοῦ τοῦ Λουκίου Τηρητινα*, ὅστις ἦτο *ἐπαρχος σπειρας Β' Κλαυδίας, ἐπάνω εἰλης ἱσπέων Σεβαστιῆς διδύμου, χειλαρχος λεγεῶνος Η' Αὐγούστις, ἐπαρχος εἰλης ἱσπέων Αὐγούστις*, εἶχε δὲ στηθῆ τὸ ἄγαλμα ὑπὸ τῆς *συνεργασίας* (συντεχνία θὰ ἐλέγομεν σήμερον) *τῶν γναφῶν*. Καὶ τότε, ὡς φαίνεται, ὅπως καὶ σήμερον ἤκμαζεν εἰς τὸν τόπον ἡ ἐριουργία, τῆς ὁποίας κλάδος ἦτο ἡ τέχνη τῶν γναφῶν.

*
* *

Ὁ περίφημος Γάλλος περιηγητὴς καὶ ἐρευνητὴς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Texier εἶχε παρατηρήσῃ καὶ περιγραψῇ 1 1/2 ὥραν περίπου βορειοδυτικῶς τοῦ Οὐσάκ εἰς τὴν θέσιν Ἰεσλέρ καγιασί μίαν ἐκ τῶν περιφημῶν *Φρυγικῶν* νεκροπόλεων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ τάφοι εἶνε ὡς θάλαμοι σκαμμένοι ὑψηλὰ ἐντὸς ἀποτόμων βράχων· συχνὰ ἡ πρόσοψις τῶν τάφων τούτων ἔχει ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφὰς εἰς Φρυγικὴν γλῶσσαν· ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴδωμεν διὰ πρώτην φοράν ἐν ἀπὸ τὰ περίφημα αὐτὰ νεκροτρεφεῖα μᾶς ἔκαμε νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν τόπον.

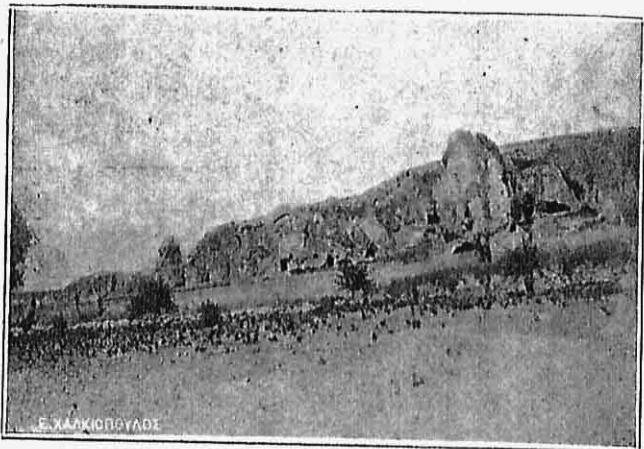
Τὸ Ἰεσλέρ καγιασί εὐρίσκεται παρὰ τὸ 12 περ. χιλιόμετρον τῆς μεγάλης ὁδοῦ Οὐσάκ—Μπανάζ, 20 λεπτὰ ἀριστερὰ ταύτης· εἶνε στενὴ καὶ ἀρκετὰ βαθεῖα κοιλαδίσκη διαρροεμένη ὑπὸ πολὺ μικροῦ ποταμίου. Ἡ μία πλευρὰ ταύτης, ἡ νοτιὰ, ἀποτελουμένη ὑπὸ συνεχοῦς σχεδὸν βράχου εἶνε ὑψηλὴ καὶ πολὺ ἀπότομος· εἰς πολλὰ μέρη ἡ ἐπιφανεία τῆς εἶνε σχεδὸν κάθετος. Ὁ βράχος σύγκειται ἐκ πώρου πολὺ μαλακοῦ, ὅστις τέμνεται εὐκολώτατα, ἐπέισθημεν δὲ καὶ οἱ ἴδιοι περὶ τούτου, διότι εἶδομεν λατόμους ἐκ τινος πλησίον κειμένου χωρίου, καταγινομένους εἰς τὴν τομὴν τῶν λίθων, καὶ ἀντελήφθημεν πόσον εὐκόλος ἦτο ἡ ἐργασία αὐτή.

Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς καθέτου ἐπιφανείας τοῦ βράχου πολὺ ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους χαίνουσιν ὡς μεμονω-

μένα παράθυρα τὰ ἀνοίγματα τῶν τάφων. Ἡ ἀνοδος εἰς αὐτὰ εἶνε καὶ ἦτο πάντοτε δυσκολωτάτη· εἰς ὀλίγα εἰμπορεῖ ἐπιδέξιος ἀναβάτης νὰ ἀναρριχηθῆ διὰ τῶν τυχαίων ἐσοχῶν τῶν βράχων, ἀλλὰ εἰς τὰ πλεῖστα ἡ ἀνάβασις ἦτο ἀδύνατος ἀνευ τεχνικῶν βοηθημάτων· ποῦ καὶ ποῦ φαίνονται φερόμεναι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνοιγμάτων τούτων μικραὶ ὀπαί, πατήματα, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναβάσεως, ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ πάλιν εἶνε ἀμφίβολον ἂν θὰ εἰμποροῦσαν πολλοὶ ἀνευ ἄλλου βοηθήματος νὰ ἀναβῶσιν. Πιθανῶς, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθῆ πρὸς ταφὴν ἐν τῶν ἀνοιγμάτων, ἀνερριχάτο εἰδικός τις ἀναβάτης, ὅστις ἔπειτα διὰ σχοινίων ἐβοήθει ὀλίγους ἄλλους εἰς τὴν ἀνάβασιν, οὗτοι δὲ ἀνέσυρον καὶ τὸν νεκρόν. Ἡμεῖς δὲν ἠδυνήθημεν φυσικὰ νὰ ἐπισκεφθῶμεν κανὲν ἄπο τὰ πολὺ ὑψηλὰ εὐρισκόμενα ἀνοίγματα αὐτά. Οἱ ὁμοειδεῖς τάφοι τοῦ Ἁγιάζιν καὶ τοῦ Δουλιγέρ, τοὺς ὁποίους εἶδομεν βραδύτερον δὲν ἔχουν τόσον δύσκολον τὴν ἀνάβασιν. Μικρὴ σπηλίτσα, ποῦ εὐρίσκεται στὴν ἴδια πλευρὰν τῆς κοιλάδος παρέχει κατὰ σταγόναις στυβὴ χωρικούς νερὸ ποῦ φημίζεται ὡς ἔξαιρετικῶς ὑγιεινὸ· μία πελωρία καρυδιὰ μπροστὰ στὸ νερὸ, προκαλεῖ μὲ τὸν ἴσκιον τῆς πρὸς ἀνάπαυσιν.

Ἡ βορεία πλευρὰ τῆς κοιλαδίσκης εἶνε χαμηλοτέρα καὶ δὲν ἀποτελεῖται συνεχῶς ἐκ τοῦ ἀποτόμου βράχου, ἀλλ' εἰς πολλὰ σημεῖα διακόπτει τοῦτον καλλιερρημένη καὶ δενδροφυτευμένη γῆ· καὶ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχουν ἀνοίγματα τάφων, καὶ ἐκεῖ δὲ παρατηρεῖ κανεὶς, ὅτι ἐπιθυμία τῶν κυριῶν τῶν τάφων ἦτο νὰ εἶνε δύσκολος ἡ ἀνάβασις, ἀλλ' ὀπωσδήποτε δὲν εἶνε ἀδύνατος καὶ κατορθώσαμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἕνα ἐκ τούτων. Δι' ὄριζοντίου δρόμου μήκους ὀλίγων μέτρων σκαμμένου ὡς στενῆς αὐλάκος ἐντὸς τοῦ βράχου φθάνει τις ἐκ τοῦ πλαγίου εἰς θάλαμον μετρίων διαστάσεων (5.50 μ. × 4. Ὑψ. 2.20) ἢ προσπάθεια νὰ δοθῆ εἰς τὸν θάλαμον ἡ μορφὴ τετραγωνικοῦ δωματίου ἦτο καταφανής· ἡ εἰσοδὸς του ἔχει ἀτελῶς τὴν μορφὴν μικρᾶς θύρας· ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπῆρχον πέντε βᾶθεις ὡς 1.50 λάκκοι· πρὸς τὰ κάτω ἦσαν πλατύτεροι, ἐντὸς αὐτῶν ὅμως, ὡς φαί-

νεται ἐκ τῶν διαστάσεων, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τίθεται ἐξη-
 πλωμένος νεκρός· τὰ χεῖλη τῶν λάκκων εἶνε κομμένα καταλ-
 λήλως διὰ νὰ ἐφαρμόζωνται ἐπ' αὐτῶν αἱ πλάκες ποῦ ἐκά-
 λυπτον ἄλλοτε τούτους. Τὴν ἀκριβῆ ἀρχαίαν μορφήν τοῦ
 συνόλου τοῦ περιέργου τούτου κατασκευάσματος δὲν εἶνε
 δυνατόν νὰ ἀντιληφθῆ τις ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἕνεκα τῶν
 βλαβῶν, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τοὺς
 τυμβωρύχους καὶ ἄλλους βεβήλους ἐπισκέπτας. Πρὸς ἐπι-

Εἰκ. 6. «Φρυγική» νεκρόπολις Ἀγιαζίν.

σταμένην μελέτην ὁ ἰδικός μας χρόνος ἦτο δυστυχῶς πολὺ
 βραχύς, καὶ ἡ ἐλπίς προσεχοῦς ἐπανόδου μᾶς ἔκαμε τότε νὰ
 μὴ ἐπιμείνωμεν καὶ τόσον πρὸς τοῦτο.

Ἡ μικρὰ κοιλάς, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν κατὰ τὸν πα-
 ρακείμενον βράχον μὲ τοὺς τάφους Ἰεσλέρ καγιασι (ἢ
 πέτρα τοῦ Ἰεσλέρ, μικροῦ πλησίον κειμένου χωρίου) ἦτο
 ἔρημος, ἀλλ' εἶχε σημεῖα τινα κατάφυτα πολὺ ὠραῖα· ἐν τῶν
 ὠραιότερων κατεῖχε μικρὸς ὑδρόμυλος, μὲ τοὺς ἐνοίκους τοῦ

ὁποίου, τὸ μυλωνάδικο ζευγάρι καὶ τὴν δεκαπενταετῆ περίπου κόρην των, ἐκάμαμεν ἄρκετὰ καλὴν γνωριμίαν· ἡ πρώτη ὑποδοχὴ δὲν ἦτο καὶ τόσον καλὴ, διότι τὸ πτωχὸν κορίτσι μόλις μᾶς εἶδε συνοδευομένους ἀπὸ ὀλίγους στρατιώτας, ἔβαλε γοερὰς κραυγὰς φόβου καὶ παρακλήσεων, ταχέως ὅμως ἐπέισθη ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβῆται τίποτε καὶ παύσασα τὰς κραυγὰς ἤρχισε νὰ μᾶς περιποιῆται μὲ ἄρκετον θάρρος καὶ πολὺ φιλοφρονητικά, καὶ ὅτε μὲ μίαν δόσιν ἀσπιρίνης ἐκάμαμεν νὰ περάσῃ ὁ πονοκέφαλος τοῦ ἔβασάνιζε πολὺ τὸν πατέρα της, ἡ ὑποδοχὴ ποὺ μᾶς ἔγινε ἐκ νέου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μας εἰς τὸν μύλον μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν τάφων ἦτο ἀληθῶς ἐγκάρδιος, καὶ θαυμάσιον ἦτο τὸ γαοῦρι καὶ ὁ καφὲς τοῦ μᾶς προσέφεραν εἰς ἀμοιβὴν τῆς θεραπείας.

*
* *

Μὲ μεγάλο φορτηγὸν αὐτοκίνητον τοῦ στρατοῦ διατεθὲν ἐπίτηδες χάριν τοῦ ταξειδίου μας ἔξεκινήσαμεν εἰς τὰς 7 τὸ πρωὶ τὴν 9 Μαΐου συνοδευόμενοι ἀπὸ δύο στρατιώτας καὶ ἓνα Τοῦρκον ζαπιτιέν, ποὺ μᾶς ἔδωκεν ὡς ὀδηγὸν ὁ μισθοδοτούμενος εἰσέτι ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως καϊμακάμης διὰ τὸ Τσιβριλ μὲ τελικὸν σκοπὸν τὴν ἐπίσκεψιν τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Εὐμενείας εἰς τὸ Ἴσικλῆ· θὰ ἐκάμαμεν ἀντιστρόφως τὸν δρόμον περίπου ποὺ ἔκαμεν ὁ Κῦρος, ὅτε εἰς τὴν ἀνάβασιν ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὸν Μαϊάνδρον πρὸς τὴν Κεράμων ἀγορὰν (Ἰσλάμκιοὶ πλησίον Οὐσάκ).

Ὁ δρόμος εἶχε κακὰ χάλια· ἄλλοτε, ὡς μᾶς ἔλεγαν, πρὸ τοῦ πολέμου ἦτο πολὺ καλὸς· καὶ ὁ καιρὸς δὲν ἦτο διόλου εὐχάριστος· ἐνῶ ἀπὸ Σμύρνης μέχρι Οὐσάκ εἶχαμεν πολὺ ἐνοχλητικὸν τὸ θέρος, τώρα ἐδῶ ἦτο πάλιν τέλειος χειμῶν· τὸ κρῦο ἔτσουζε δυνατὰ καὶ ἡ ψιλὴ βροχούλα ποὺ ἤρχετο μὲ δυνατὸν ἀέρα κατεπάνω μας μᾶς ἔκαμε νὰ αἰσθανθῶμεν εἰς τὰ χέρια καὶ τὸ πρόσωπον, ὅτι τὸ κρῦο κάποτε καίει δυνατώτερα καὶ βασανιστικώτερα ἀπὸ τὴν ζέστην. Ὅταν ἐξήλθομεν ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὸν ἀνοικτὸν κάμπον, ὅλο τὸ ἔδαφος ἦτο ἄσπρα στρωμένον καὶ μὲ τὸ δυνατὸ κρῦο ποὺ

ἔχαμεν, ἐπιστεύσαμεν, ὅτι ἦτο χιόνι, ἀλλὰ γρήγορα ἀντελήφθημεν ὅτι ἦτο μόνον χαλάζι πὺν εἶχε πέσει πρὸ ὀλίγης ὥρας. Ἡ κακοκαιρία ἐπέτεινε τὰς δυσκολίας τοῦ δρόμου, καὶ ὅπου κατὰ τύχην εἶχομεν καὶ μικρὸν ἀνήφορον τὸ αὐτοκίνητον ἐγλιστροῦσε καὶ πολλὰς φορὰς ὑπεθέσαμεν, ὅτι δὲν θὰ μπορέσωμεν νὰ προχωρήσωμεν.

Μικρὰ χωριὰ ὀλίγα ὑπάρχουν πλησίον τοῦ δρόμου, καὶ

Εἰκ. 7. «Φρυγικὸς» τάφος ἐντὸς βράχου.

ποῦ καὶ ποῦ ἐβλέπομεν τοὺς Τούρκους χωρικοὺς νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ χωράφια των. Εἰς πολλὰ σημεῖα ἐπίσης εἰργάζοντο χωρικοὶ καὶ στρατιῶται εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ δρόμου. Ὀλίγην ὥραν ἐκαθήσαμεν εἰς τὸ Σουσουζκιοῖ, δύο ὥρας περίπου μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας, διὰ νὰ ζεσταθῶμεν καὶ νὰ πάρωμεν ἓνα τσαί εἰς ἓνα μικρὸ καφενεδάκι ποῦ ἐκρατοῦσαν συντροφικὰ ἐντὸς μικρᾶς καλύβης πλησίον τοῦ δρόμου. Τούρκος ἐντόπιος χωρικός καὶ ξένος χριστιανὸς γνωστὸς

μόνον μὲ τὸ ὄνομά του Κυριάκος. Τὸ μεσημέρι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Γιαγιαλάρ, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένον μικρὸν στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον.

Εἶνε κτισμένον τὸ Γιαγιαλάρ καὶ εἰς τὰς δύο πλευρὰς μιᾶς ρευματιᾶς, καὶ εἶνε ἀπὸ τὰ ὀλίγα Φρυγικὰ χωριά πού ἔχουν κάπως καλοκαμωμένα σπιτία· εἶνε κτισμένα ἀπὸ ὠμάς πλίνθους καὶ ἔχουν συνήθως ἓν μέγα ἰσόγειον διαμέρισμα, πολλὰς φορὰς ἀνοικτὸν ἐμπρός, διὰ τὰ κτήνη, καὶ τὸ ἀνώγειον τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ 1 - 3 δωμάτια κατὰ σειρὰν

Εἰκ. 8. Γιαγιαλάρ.

μὲ ἓν ἀπαραίτητον εὐρύχωρον χαγιάτι ἐμπρός. Κάποτε ἔχουν μικρὸν δωμάτιον, ἢ μόνον εἶδος ἰδιαιτέρου ὑψηλοτέρου ἐξώστου μὲ μεντέρια καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ χαγιατιοῦ. Ὅτι τὸ χαγιάτι τοῦτο καὶ ἴσως ὅλη ἡ διαμόρφωσις τοῦ σπιτιοῦ εἶνε πολὺ παλαιὰ παράδοσις μπορεῖ κανεὶς νὰ πιστεύσῃ, ὅταν ἰδῇ τὴν προσπάθειαν νὰ δώσουν εἰς τοὺς ξυλίνοὺς στύλους τοῦ χαγιατιοῦ καλλιτεχνικὴν μορφήν καὶ νὰ δώσουν ἓν γένει εἰς τὸ χαγιάτι τὴν ὄψιν ἀληθινῆς ἀρχαιοπρεποῦς στοᾶς. Ἄλλ' ἀκόμη πειστικώτερον μαρτύριον εἶνε

ἡ ξυλίνη ἐπένδυσις τοῦ ἐσωτερικοῦ μερικῶν δωματίων. Ὁ μικρὸς μουσαφιροντᾶς τοῦ σπιτιοῦ ὅπου μᾶς ἐδέχθη ὁ διευθύνων τὸ νοσοκομεῖον ἱατρὸς ἦτο ὄλος με τοιαύτην ἐπένδυσιν στολισμένος· ἡ κανονικὴ διαίρεσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου εἰς σειρὰς μικρῶν ὀρθογωνικῶν πινακίδων με ἰδιαίτερον πλαίσιον ἐκάστη μᾶς ἔκαμνε νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν παρομοίαν κόσμησιν τῶν ἀρχαίων ἐπιτυμβίων στηλῶν τοῦ τόπου. Ἀρκετὰ προχωρημένη φαίνεται ὅτι εἶνε καὶ ἡ ξυλογλυφικὴ.

Καὶ εἰς τὸ Γιαγιαλὰρ εἶδομεν ἀρχαίας ἐπιγραφὰς εἰς τὸ τζαμί, καί, φυσικά, εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς κρήνης, ὅπου μᾶς παρουσιάσθη μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον ὡραία στήλη με τὰ συνειδισμένα ἀνάγλυφα καὶ με τὴν ἐπιγραφὴν *Τατιάς Μηνοφίλω υἱῶ καὶ ἀνδρὶ Μηνοδότω μνήμης χάριν.*

*
* *

Εἰς τὸ Σελτζουκλὲρ ἐφθάσαμεν εἰς τὰς 2 μετὰ τὸ μεσημέρι. Εἶνε μικρὸν χωρίον με 50 περίπου σπίτια, ἀλλ' εἶνε ἀρκετὰ γνωστὸν εἰς τοὺς μελετῶντας τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὡς εὐρισκόμενον ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Σεβαστῆς. Εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν πρὸ τοῦ χωρίου εἶνε φανερά σημεῖα τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου, λάκκοι τάφων καὶ λάρνακες ἀποκαλυφθεῖσαι ὑπὸ νέων τυμβωρύχων, ἀφθονοὶ δ' εἶνε καὶ αἱ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί· αὐταὶ εὐρίσκονται πρὸ πάντων εἰς τὸ Τουρκικὸν νεκροταφεῖον τὸ ὁποῖον κατέλαβε μέγα μέρος τοῦ ἀρχαίου. Εἰς μίαν ἄκραν τοῦ Τουρκικοῦ νεκροταφείου ὑπῆρχον καὶ πλεῖστοι λίθοι ἐκ Βυζαντινῆς ἐκκλησίας με ἀνάγλυπτα κοσμήματα.

Μεταξὺ τῶν λοιπῶν λειψάνων ἀρχαίου νεκροταφείου διεκρίνοντο δύο ἀξιόλογοι τύμβοι ὅμοιοι πρὸς μικροὺς στρογγύλους λόφους. Ἡ ἀπόστασις μεταξύ των εἶνε περὶ τὰ 100 μέτρα. Εἰς τρίτος ὅμοιος τύμβος εἶχε τελείως κατασκαφῆ, ἐφαίνετο δ' ἐν μέρει ἀποκεκαλυμμένος ὁ μικρὸς θάλαμος, ὅστις ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ τύμβου καὶ ἐχρησίμευε πρὸς ἀπόθεσιν τοῦ νεκροῦ. Ἡ τριγωνικὴ στέγη τοῦ θαλάμου ἀπο-

τελείται ἐκ δύο πολὺ μεγάλων καταλλήλως ἐσηματισμένων πλακῶν τῆς θύρας ἐφαίνετο μόνον ἡ κορυφή εὐρισκομένη εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἐπίπεδον μὲ τὸ περίξ ἔδαφος, διότι ὁ θάλαμος ἦτο σχεδὸν ὅλος σκαμμένος ἐντὸς τῆς γῆς. Οἱ χωρικοὶ μᾶς εἶπαν, ὅτι εὕρισκον ἄλλοτε πολλὰ χρυσᾶ πράγματα εἰς τοὺς τάφους, καὶ δὲν εἶνε διόλου ἀπίθανον τοῦτο. Ἐντὸς τοῦ χωρίου, κτισμένα εἰς διαφόρους οἰκοδομὰς καὶ ἰδίως εἰς τὸ τζαμί καὶ σκορπισμένα εἰς τοὺς δρόμους εἶνε ἄφθονα ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ κομμάτια ἀπὸ κτίρια, καὶ ἀπὸ τάφους καὶ πολλὰ ἐπιγραφαί. Εἰς τὴν πλατεῖαν ποὺ εὕρισκεται πρὸ τοῦ τζαμιοῦ χρησιμεύει ὡς βάσις ἐνὸς ξυλίνου στύλου ἀρχαῖα ἐπιγραφή μὲ ψήφισμα τῆς πόλεως τῶν **Σεβαστηνῶν** ἦτο ὁ πρῶτος λίθος ποὺ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ὀρισθῇ ἐκεῖ ἡ θέσις τῆς Σεβαστῆς.

Ὅτι τὸ Σελτζουκλὲρ κατέχει πράγματι τὴν θέσιν ἀρχαίας πόλεως καθιστᾷ ἀναμφισβήτητόν ἡ εὗρεσις μεγάλου κτιρίου ἐκ καλῶς ἐργασμένων μεγάλων τιτανολίθων, τοῦ ὁποίου εἰς τοῖχος φαίνεται πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ πλησίον τοῦ ρεύματος παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τοῦ χωρίου.

Τὸ Σεβαστῆ ἀπέχει περὶ τὰ 20 λεπτὰ ἀπὸ τοῦ Σελτζουκλὲρ καὶ εἶνε ὀλίγον μεγαλειότερον χωρίον. Τὸ ὄνομά του εἶνε προφανῶς παραφθορὰ ἢ παρετυμολογία ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος Σεβαστή. Καὶ πράγματι ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον πρὸ τοῦ Σελτζουκλὲρ καὶ δὲν ἀπεκαλύπτοντο ἐκεῖ σπουδαῖα ἀρχαῖα κτίρια, οἷοσδήποτε παρατηρητῆς βλέπων τὰ ἄφθονα ἀρχαῖα λείψανα ἐν τῷ χωρίῳ καὶ τὰς πολλὰς ἐπιγραφὰς Σεβαστηνῶν δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ δώσῃ τὴν προτίμησιν εἰς τὸ Σεβαστῆ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ κρήναι τοῦ χωρίου, καὶ δὲν εἶνε ὀλίγαι, ἔχουν ἀρχαῖα ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφὰς. Κατὰ περιεργον σύμπτωσιν μία κρήνη ὀνομαζομένη σήμερον Μπαλαρτσεσμεσί ἔχει ὡς κόσμημα ἀρχαῖον ἐπιστύλιον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν **Σεβαστηνῶν πόλις τὸ ὕδρευον ἐκ τῶν ἰδίων κατεσκευάσεν**, κατέληξε δηλαδή ὁ ἀρχαῖος λίθος νὰ κοσμεῖ καὶ πάλιν σήμερον ὁμοίας φύσεως κτίσμα. Ἄλλη κρήνη παρὰ τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν ἔχει ὡς πρόσοψιν μεγάλην

μαρμαρίνην πλάκα με μοναδικήν εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐπιγραφῆν μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν γερουσιαστῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 98 μ. Χ. Μεταξὺ τῶν γερουσιαστῶν ἀναφέρονται καὶ γυναῖκες, μολονότι δὲ δὲν εἴμεθα καὶ τόσον καλὰ πληροφορημένοι περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀρχαίας ταύτης γερουσίας, θὰ ἐδύνατο κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς ὄπλον τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς γυναικείας ψήφου καὶ τῆς εἰσόδου τῶν γυναικῶν εἰς τὴν βουλὴν κλπ., ὅτι πρὸ δισχιλίων περιήτου ἔτων ἐν Ἑλληνικῇ χώρᾳ ἦτο ἀνοικτὴ εἰς αὐτάς, ἡ πύλη τῆς γερουσίας. Καὶ εἰς τὰ τζαμιά καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας ἦσαν ἀφθονοὶ ἐπιγραφαὶ πρὸ πάντων ἐπιτύμβιοι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων φυσικά, πολλαὶ δὲ ἔφερον κατὰ τὴν καλὴν συνήθειαν τοῦ τόπου καὶ τὴν χρονολογίαν κατ' ἔτος καὶ μῆνα, τοῦ ἔτους ὑπολογιζομένου κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Σύλλα ἀπὸ τοῦ 85 π. Χ. ὅπως εἶδομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξ Οὐσάκ ἐπιγραφῆν.

Αἱ μικρασιατικαὶ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ παρουσιάζουσι κάπως γενικώτερον ἐνδιαφέρον καὶ εἶνε σπουδαιότεραι τῶν ὁμοειδῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Διδάσκουν πολλάκις περὶ τῆς μορφῆς τῶν τάφων, καὶ μᾶς δίδουν συνήθως ζωντανὴν εἰκόνα τῆς τότε οἰκογενείας. Πολλοὶ φυσικὰ φροντίζουν οἱ ἴδιοι διὰ τὸν τάφον των, ἀλλὰ συνήθως γονεῖς, σύζυγοι, τέκνα, ἀδελφοί, γαμβροί, θρηπτοὶ ἢ καὶ ἀπλῶς εὐηγετημένοι κατασκευάζουσι τοὺς τάφους χάριν ἑαυτῶν καὶ τῶν ἄλλων. Δι' ἀπειλῶν πληρωμῆς βαρέως προστίμου ἢ ἐπικλήσεως τῆς θείας τιμωρίας λαμβάνεται φροντὶς ὅπως τηρηθῆ τὸ ἀπαραβίαστον τῶν τάφων καταλεγομένων ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὄλων εἰς τοὺς ὁποίους ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον θὰ ἐπετρέπετο ἢ ἐν τῷ τάφῳ ταφή.

Μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων παραθέτομεν ἑνταῦθα:

Ἐπιγραφὴ Ἰσικλή: *Ἀὐρ[ήλιος] Ζωτικὸς Ἀπολλωνίου κατεσκεύασε τὸ ἡρῶνον καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ βωμὸν ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Κυπριγενεῖα καὶ τῇ κειμένῃ θυγατρὶ Νηρηίδι, καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις, ἐτέρῳ δὲ οὐδενὶ ἔξεστι τεθῆναι· ὅς δ' ἂν ἐπιχειρήσῃ θείναι χωρὶς τῆς*

συνχωρήσεως θήσει εἰς τὴν ἱερωτάτην βουλὴν ✕ Φ (δηλαδὴ δηνάρια 500).

²Επιγραφὴ Σεβαστῆ: "Ἐτους σλ' μη[νός] ι'. Δούκιος Τυρρώνιος Ἐρμῆς μετὰ τῶν τέκνων Τυρρωνίου Ἰουστείνου καὶ Τυρρωνίας Παυλείνης γυναικὸς Δουκίου Τυρρωνίου Ἰούστῳ ἰδίῳ εὐεργέτη μνήμης χάριν.

³Επιγραφὴ Σεβαστῆ: Κλ[αύδιος] Τρόφιμος ζῶν ἑαυτῷ κατεσκεύασεν μόνῳ. "Ὅς δ' ἂν ἐπιβάλη ἔσται αὐτῷ πρὸς τὸν θεόν.

⁴Ὅτε ἐπεσκέφθημεν τὸ Σεβαστῆ ἠδρεῦεν ἐν αὐτῷ ἰκανὴ στρατιωτικὴ δύναμις ἐκ τῶν τμημάτων προκαλύψεως. Δὲν ἤμπορῶ νὰ παρέλθω τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσω τὴν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν εἰχομεν ἐκ τοῦ ἀκμαίου ἠθικοῦ καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους τῶν ὅλοι ἐφαίνοντο ἀφρωσιωμένοι εἰς τὸ καθῆκον τῶν, καὶ χωρὶς νὰ εἶνε ἐξαιρετικῶς εὐθυμοὶ οὐδεμίαν ἐξεδήλουν δυσφορίαν καὶ δὲν ἦτο διόλου ἀναπαυτικὸν καὶ ἀκίνδυνον τὸ ἔργον τῶν, διότι οἱ Τσέται δὲν τοὺς ἄφιναν νὰ ἡσυχάσουν. Ὀλίγας ἡμέρας πρὶν φθάσωμεν εἰς Σεβαστῆ οἱ Τσέται εἶχον ἀρπάσῃ ὀλόκληρον τὴν οἰκογένειαν ἐνὸς τούρκου μυλωνᾶ, ὅστις εἶχε θέσῃ εἰς κίνησιν μύλον τινα ὀλίγον ἀπέχοντα τοῦ χωρίου, καὶ εἶχον προσβάλει ἐν μεμονωμένον φυλάκειον, τοῦ ὁποίου οἱ ὀλίγοι ἄνδρες ἐσώθησαν μόνον χάρις εἰς τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν πού κατώρθωσαν νὰ ἀντιτάξουν ἐπὶ πολλὰς ὥρας μέχρι οὗ ἦλθεν ἐπικουρικὴ δύναμις. Τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν εἰχομεν ἡμεῖς τουλάχιστον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, ὅπῃ ἔτυχε νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἀκρότατα σημεῖα τῆς παρατάξεως μας. Ὁ συνάδελφος Λάσκαρις, ὅστις εἶχε ταξιδεύσῃ μέχρι Κιουταχιάς καὶ Ἐσκῆ - Σεῖρ ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ στρατοῦ ἐξ Ἀγκύρας καὶ μοῦ εἶχε τότε παραστήσει μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν ἔκλυσιν καὶ τὴν διαφθορὰν τοῦ στρατοῦ μας, εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε πάλιν ἀλλάξει τελείως ὁ στρατὸς μας καὶ ἔγινε πολὺ καλλίτερος. Κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς τότε, καὶ πιστεύω, καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν ἐφαντάζετο, ὅτι ὁ στρατὸς τὸν

ὅποιον ἐβλέπομεν, ἦτο δυνατόν νὰ φερθῆ, ὅπως ἐφέρθη ὀλίγους μῆνας κατόπιν κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν.

Καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους ἡ συμπεριφορὰ τῶν στρατιωτῶν μας ἦτο ἀρίστη πλὴν ὀλίγων ἐξαίρεσεων, ὅπου ἐτύχαινε πρὸ πάντων νὰ μένουν μικρὰ τμήματα ὑπὸ κατωτέρους ἀξιωματικούς ἢ ὑπαξιωματικούς πρὸς ἐπίταξιν ζώων ἢ ἄλλων ἐπιτηδείων χάριν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν· ἐκεῖ πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι τὰ λαμβανόμενα μέτρα ὑπερέβαινον πολλάκις τὰ ὅρια τῆς δικαιολογουμένης ἐκ τῶν περιστάσεων σκληρότητος. Εἰς πολλὰ μέρη καὶ τὰ σώματα διένεμον εἰς τοὺς Τούρκους τροφήν ἐκ τοῦ κοινοῦ συσσιτίου καὶ οἱ στρατιῶται ἐμοιραζόντο πολλάκις τὸ φαγητόν των μὲ τούτους, καὶ σχέσεις φιλικαὶ μετὰ τῶν ἐντοπίων δὲν ἦσαν σπάνιαι. Χωρὶς νὰ ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ τις, ὅτι δὲν ἔβλεπον δυσαρέστως τοὺς Ρωμηοὺς οἱ Τούρκοι, δὲν εἶνε ἐξ ἄλλου ἀσφαλές, ὅτι ἡ πλειονότης τούτων ἐδυσφόρει καὶ ὑπέφερε περισσότερον ἔνεκα τῆς παρουσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἢ ὅσον θὰ συνέβαινεν ἐκ τῆς διαμονῆς παντὸς ἄλλου στρατοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Τουρκικοῦ ἀκόμη.

Τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον εἶνε πολὺ χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἐν γένει συμπεριφορὰν τῶν στρατιωτῶν μας πρὸς τοὺς Τούρκους. Ὅτε κατὰ τὸ ταξεῖδι μας ἀπὸ Φιλαδελφείας εἰς Οὐσὰκ ἐστάθμευσε τὸ τραῖνον εἰς Γκιουνέκιοϊ, ὅπου ὑπάρχει καλὸν νερόν, οἱ στρατιῶται διψασμένοι διὰ τὸ μακρὸν ταξεῖδι καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην ἔτρεξαν πρὸς τὴν βρύσιν, ἀλλ' ἐκεῖ ἔπλυνεν ἐκείνην τὴν στιγμήν τὰ πόδια του κάποιος Τούρκος, προετοιμαζόμενος διὰ τὸ ναμάζι, τὴν ἀπογευματινὴν προσευχήν, καὶ οἱ στρατιῶται μας ἀνέμενον ὑπομονητικοὶ νὰ τελειώσῃ τὸ πλύσιμόν του ὁ Τούρκος διὰ νὰ πιούσῃ.

*
*
*

Μετὰ διαμονὴν μιᾶς περιόδου ἡμέρας εἰς Σεβασλῆ ἀνεχωρήσαμεν διὰ Τιβρίλ. Ὁ δρόμος μας διείρχετο παρὰ τὸ Τατάρκιοϊ, πλησίον κείμενον μικρὸν χωρίον, καὶ τῇ ὑποδείξει τῶν στρατιωτικῶν ἀπεφασίσαμεν νὰ μείνωμεν ὀλίγον

ἐκεῖ διὰ τὰ ἴδωμεν τὰ ἀρχαῖα ποῦ μᾶς ἔλεγον, ὅτι ὑπῆρχον εἰς διάφορα κτίρια. Ἡ ἐπίσκεψις δὲν ἦτο ἀνευ ἀποτελέσματος· εἰς τὸ παλαιὸν τζαμί ἀντεγράψαμεν ἀρχαίας καὶ βυζαντινὰς ἐπιγραφὰς καὶ ἐσημειώσαμεν ἐν βυζαντινὸν ἀνάγλυφον μὲ παραστάσιν λέοντος καὶ διάφορα ἄλλα βυζαντινὰ ἀρχιτεκτονικά. Μία Βυζαντινὴ ἐπιγραφή ἀναφέρει τὴν δωρεὰν ἐνὸς ἀγροῦ παρὰ **Ἡοάνου** τινὸς εἰς κάποιον ναόν, τὸν ὁποῖον **ὕκοδόμησεν** ὁ ἴδιος. Ἡ παλαιὰ ὀνομασία τοῦ τόπου, ἐξ οὗ ἐλήφθησαν οἱ ἀρχαῖοι λίθοι, μαρτυρεῖται διὰ τῆς ἀκολούθου μικρᾶς ἀφιερωτικῆς ἐπιγραφῆς **Ἐκάτης ἢ κώμη κατὰ χρησμόν**. Ἡ ἐπιγραφή ὑπάρχει ἐπὶ μικροῦ μαρμαρίνου βάρθρου, τὸ ὁποῖον οἱ Ταταρκοῖται ἐχρησιμοποίησαν ὡς βάσιν ξυλίνου κίονος ἔμπροσθεν τοῦ τζαμίου των. Εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ βάρθρου φαίνεται ἀνάγλυπτος κυλινδρική τις μορφή, ἴσως κακοκαμωμένη Ἐκάτη. **Ἐκάτης κώμη** ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ὀνομάζεται χωρίον τι ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς Σεβαστῆς, ἣτις εἶχε καὶ ἄλλο χωρίον ὀνομαζόμενον **Διοσχωμητῶν κατοικία**.

Ἡ κατάβασις διὰ τοῦ αὐτοκινήτου πρὸς τὸ πεδίον τοῦ Μαιάνδρου ἀπὸ τοῦ Φρυγικοῦ ὄροσπεδίου οὔτε εὐκόλος ἦτο οὔτε ἀκίνδυνος· ὁ δρόμος, ὑπερβολικὰ κατηφορικὸς μὲ πολλὰς ἀποτόμους ἀδεξίους καμπάς, ἦτο εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν, ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἔδαφος ἔνεκα τῆς βροχῆς, ποῦ ἐξησθνημένῃ ἐξηκολούθει ἀκόμη γὰ πίπτῃ κατὰ διαλείμματα, ἦτο ὀλισθηρόν. Τὸ φρένο τοῦ αὐτοκινήτου μας παρ' ὀλίγον νὰ ἀνάψῃ ἐκ τῆς παρατεταμένης χρήσεως καὶ ὁ σωφρέ, ὅπως καὶ ὅλοι μας ἀνεπνεύσαμεν μὲ πολλὴν ἀνακούφισιν, ὅτε εὐρέθημεν πάλιν ἐπὶ ὀμαλοῦ ἔδαφους.

Εἰς τὰς 3 μ. μ. ἐφθάσαμεν εἰς Τσιβρίλ. Μὲ ὄχι μικρὰν ἐκπληξιν εἶδομεν τὴν μικρὰν συλλογὴν ποῦ εἶχε σχηματίσει πρὸ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου ὁ ὑπολοχαγὸς Παπαϊωάννου. Ὀλίγαι ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ καὶ μερικὰ γλυπτά, ὄχι σπουδαῖα, εἶχον μεταφερθῆ ἐκεῖ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων. Ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν μᾶς ἔκαμε μία ἐπιγραφή ἐπιτύμβιος κάποιου Εὐμένεως καὶ Ἀκμονέως, ἔχοντος δηλαδὴ πολιτικά δικαιώματα εἰς δύο ἀξιολόγους γειτονικὰς πόλεις, τὴν

Εὐμένειαν καὶ τὴν Ἀκμονίαν, τὰς ὁποίας θὰ ἐπεσκεπτόμεθα μετ' ὀλίγον. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ Τσιβρίλ δὲν συνέβαλε πολὺ εἰς τὸν σκοπὸν μας· ἀρχαῖα τεμάχια πολὺ ὀλίγα εἶδομεν ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ Τζαμιοῦ τοῦ εὐρισκομένου ἐπὶ τοῦ παρακειμένου πρὸς τὴν πόλιν μικροῦ λόφου ὑπῆρχον ὀλίγα βυζαντινὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ μία βυζαντινὴ ἐπιγραφή *ἐπὶ τοῦ ἀρχιδιακόνου Ἀλεξάνδρου*.

Εἰς τὸ τμήμα τοῦ Μαιανδρίου πεδίου, ὅπου κεῖται τὸ Τσιβρίλ σπουδαῖα καὶ μεγάλη πόλις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ἡ Εὐμένεια· ἐκ ταύτης φαίνεται, ὅτι προέρχονται ὅλα τὰ ἀρχαῖα τεμάχια ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὰ μικρὰ χωρία τοῦ τόπου. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ποὺ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Τσιβρίλ ἐπεχειρήσαμεν ἐκδρομὴν περισυλλογῆς, τὰ ἀξιολογώτερα δὲ ἀποτελέσματα εἴχομεν εἰς τὸ Ἐμερτζίκ, μικρὸν χωρίον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τσιβρίλ· μετ' αὐτοκίνητον δὲν ἀργήσαμεν νὰ φθάσωμεν ἐκεῖ.

Ὁ κάμπος πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον τοῦ Τσιβρίλ φαίνεται ὡς ἂν ἦτο τελείως ἄδενδρος, — σπανίως συναντᾷ τις ὀλίγα δένδρα, τὰ ὁποῖα δὲν σημαδεύουν ἐξαιρετικῶς ἀπὸ μακρὰν — ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχει σπουδαῖα ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, ἀπλώνεται ὡς μικρὰ ἔρημος, ὅλη ἡ μεγάλη ἔκτασις μέχρι τοῦ ὄρους Ἀκ-ντάγ, τὸ ὁποῖον πολὺ μακρὰν εἰς τὸ βᾶθος κλείει μετ' ὅσον ἐπιβλητικὸν ὄγκον τοῦ τὸν γῶρον. Εἰς τὸ μέσον περιήκου τῆς ἐκτάσεως ταύτης ἕνα ὄχι πολὺ μεγάλο τζαμί μετ' ὅσον ὑψηλὸν θόλον τοῦ καὶ τὸν μιναρὲν τοῦ εἶνε τὰ μόνα ἐξαιρετικῶς ἐξέχοντα σημεῖα, ποῦ προκαλοῦν τὴν θέαν κατὰ τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν καὶ διακόπτουν μετ' ὅσον εὐμορφὴν σιλουέταν των πολὺ εὐαρέστως τὴν μονοτονίαν τοῦ ἐρημικοῦ κάμπου. Μετ' ὀλίγον ἐπεσκέφθημεν τὸ τζαμί· εἶνε πολὺ κοντὰ εἰς τὸ Ἐμερτζίκ, ὠραῖον Σελτζουκικὸν κτίριον, τετράγωνον, μετ' ἕνα ὑψηλὸν κεντρικὸν θόλον· ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰσόδου ὑπάρχει κατὰ τὴν μίαν γωνίαν μιναρὲς καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου σχεδὸν γωνίας μαυσωλεῖον, τοῦ ὁποίου τὸν κάτοχον κανεῖς δὲν ἠμπόρεσε νὰ μᾶς ὀνομάσῃ, ἐνῶ ὅλοι οἱ Τοῦρκοι χωρικοὶ ἔσπευδον νὰ μᾶς πληροφορήσουν ὅτι κτίστης τοῦ τζαμιοῦ ἦτο ὁ Χαϊρεδδίν, ὁ θρυλικὸς μεσαιωνι-

κὸς πειρατῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὄλα τὰ παλαιὰ περίφημα Τουρκικὰ κτίρια τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὸ τζαμί εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ δυστυχῶς καὶ οἱ τοῖχοι του εἶχον ἀρχίση νὰ καταρρέουν· τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μεγάλης αἰθούσης, πὺν μόνη ἀλειέλει σχεδὸν τὸ ὄλον τζαμί, ἦτο ἄλλοτε πολυτελέστατα στολισμένον· οἱ τοῖχοι εἶχον εἰς μέγα ὕψος ἐπένδυσιν ἀπὸ πινακίδας ἐκ πολυτίμου ξύλου μὲ ἔνθετα κοσμήματα ἀπὸ φίλντισι· λείψανα τούτων πὺν καὶ πὺν ἐσημάδευαν ἀκόμη, ἀλλ' ἡ ὁμοία διακόσμησις τοῦ ἄμβωνος ἐσώζετο κατὰ μέγα μέρος καὶ ἐπέτρεπε νὰ ἀντιληφθῆ κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν πὺν θὰ ἔκαμνεν ἡ ὠραία αἰθουσα μὲ τὰ πλούσια αὐτὰ στολισμάτα. Καὶ ἡ θύρα ἦτο ἐκτάκτως καλλιτεχνική· ἐσκεπάζετο ἀπὸ Ἀραβικὴν ἐπιγραφὴν ὠραιότατα σκαλισμένην ἐπὶ ὄλης τῆς ἐπιφανείας· ὁμοία ἦτο καὶ ἡ θύρα τοῦ μανσωλείου. Δυστυχῶς εἶχα τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι οὔτε ἀπὸ τὴν ἐπένδυσιν οὔτε καὶ ἀπὸ τὴν θύραν δὲν θὰ ἔμειναν κομμάτια ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἐκεῖ, δι' αὐτὸ καὶ καθ' ὑπόδειξιν μας μετεφέρθη εἰς Σμύρνην ἡ θύρα τοῦ Μανσωλείου, πὺν ἦτο κάπως ἐλαφροτέρα. Εἰς τὸ τζαμί ἦσαν κτισμένα καὶ πολλὰ κομμάτια ἀπὸ βυζαντινὴν ἐκκλησίαν, ἐπίσης δὲ καὶ ὄλλαι ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί.

Ἄδυνατῶ νὰ εἶπω διὰ ποῖον λόγον εὗρισκονται εἰς τὸ Ἐμερτζικ τόσον ἔξαιρετικῶς πολλὰ ἀρχαῖα ἴσως εἶνε ἀπὸ τὰ παλαιότερα χωρία τῆς περιφερείας, τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐκτίσθη πάλιν ἐκ νέου κατὰ πολὺ ἀθλιέστερον τρόπον· οἱ παλαιοί, μεσαιωνικοί, κτίσται του ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προμηθευθοῦν ὠραίους εἰργασμένους λίθους ἀπὸ τῶν ἀσυλήτων ἀκόμη βυζαντινῶν κτιρίων, καὶ αἱ ἀρχαῖαι δὲ θέσεις θὰ παρείχον τότε ἀφθονώτερον ὕλικόν· ὅτι δὲ τὸ Ἐμερτζικ εἶνε πολὺ παλαιὸν χωρίον μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ παλαιοῦ τζαμιοῦ πὺν περιεγράψαμεν. Τὰ περισσότερα ἀρχαῖα ἦσαν εἰς τὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου, χαλασμένου τώρα, τοῦ μεγάλου Τουρκικοῦ νεκροταφείου. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἀναφέρω μόνον ἓν ὠραιότατον σκαλισμένον μαρμάρινον ἀνώφλιον μεγάλης θύρας μὲ ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: *τὸν ἐνδόξον μαρτύρον Κυρηόκον*

ΚῆΑΗΤΑΣ (τὸ ὄνομα τῆς μάρτυρος δὲν ἤμπορῶ νὰ μαντεύσω) *σέπε σόξε φύλαττε...*

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν πρέπει ἰδιαίτερος νὰ μνημονευθῆ διὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν τὸ ἐπιτάφιον ἐνὸς παραδόξου ποιητοῦ τοῦ *Γαῖου Πραγματικοῦ*. Ἐχει συνταχθῆ εἰς κακοῦς ἐλεγειακοὺς στίχους. Εἶνε διηρημένον εἰς δύο μέρη ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον εἶνε γεμάτον ἀπὸ φιλοσοφικᾶς θεωρίας περὶ πλοῦτου καὶ ζωῆς. *Οὐκ ἔσχον πλοῦτον πολὺν εἰς βίον οὐ πολὺ χρῆμα | γράμμασι δ' ἠσκήθην ἐκπονήσας μετρίως | ἐξ ὧν τοῖς φίλοισιν ἐπήρκεον ὡς δύνάμις μοι σπουδῆν ἦν ἔσχον πᾶσι χαριζόμενος | τοῦτο γὰρ ἦν μοι τερπνὸν ἐπαρκεῖν εἴ τις ἔχρηξε, | ὡς ἄλλων ὄλβος τέρπιν ἄγει κραδίη. | Μηδεις δ' οὖν πλούτῳ τυφλωθεὶς κοῦφα φρονεῖτω | πᾶσιν γὰρ εἰς Ἄθης καὶ τέλος ἐστὶν ἕσον. | Ἔστιν τις μέγας ὧν ἐν κτήμασιν; οὐ πλέον οὗτος | ταυτὸ μέτρον γαίης πρὸς τάφον ἐκδέχεται κλπ.* Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐπιταφίου ἀναφέρεται εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τάφου: *Ζωὸς ἐὼν τοῦτον τύμβον ἐπέτευξεν ἐαυτῷ | μούσαις ἀσκηθεὶς Γαῖος Πραγματικός, | ἥδ' ἀλόχῳ φίλῃ Τατίῃ τέκεσιν τε ποθητοῖς, | ὄφρα τὸν αἰδίου τοῦτον ἐξωσι δόμον.*

Ἀπὸ τὰ περιεργότερα τοῦ ὄλου ἐπιταφίου εἶνε ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου μέρους πρόλογος θέλων νὰ τονίσῃ τὴν ἀγνότητά καὶ καλοσύνην του ὁ Πραγματικὸς μᾶς γνωρίζει ὅτι τὸ ὄνομά του Γαῖος εἶνε ἰσόψηφον πρὸς τὸ ἅγιος καὶ ἀγαθός: *Ἰσόψηφος δυσὶ τούτοις Γαῖος ὡς ἅγιος ὡς ἀγαθὸς προλέγω.* Δηλαδή τὰ γράμματα τοῦ ὀνόματός του *Γαῖος* μεταφραζόμενα εἰς ἀριθμοὺς κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα δίδουν τὸ ἴδιον ἀθροισμα ὅπως καὶ τὰ γράμματα τοῦ *ἅγιος* καὶ τοῦ *ἀγαθός*.

$$\begin{array}{r} (\Gamma \ \acute{\alpha} \ \iota \ \omicron \ \varsigma = \beta\omega\delta' \quad \acute{\alpha} \ \gamma \ \iota \ \omicron \ \varsigma = \beta\omega\delta' \\ \beta + 1 + 10 + 70 + 200 = 284 \quad 1 + 3 + 10 + 70 + 200 = 284 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \acute{\alpha} \ \gamma \ \alpha \ \theta \ \acute{\omicron} \ \varsigma = \beta\omega\delta' \\ 1 + 3 + 1 + 9 + 70 + 200 = 284 \end{array}$$

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἐν εἶδος ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο

ἰσοψηφα· τούτων οἱ στίχοι μεταφραζόμενοι κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα ἀνωτέρω τρόπον εἰς ἀριθμοὺς ἔδιδον ὅλοι τὸ ἴδιον ἄθροισμα. Ὁ φερόμενος πατήρ τοῦ ἀρχαίου Περγάμνου ἱατροῦ Γαληνοῦ ἀρχιτέκτων καὶ γεωμέτρης Νίκων ἢ Νικόδημος ἦτο μανιώδης ποιητὴς ἰσοψηφῶν· εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Περγάμου ἐσώθησαν τρομεροὶ ἰσοψηφοὶ στίχοι. Διὰ τὰ δώσωμεν ἐν παράδειγμα ἰσοψηφῶν ἀναγράφομεν τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Περγάμῳ ἐπιγραφὴν, ἣ ὁποία πιθανῶς ἦτο ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Νίκωνος τούτου:

Ἰ. Νικόδημος καὶ Νίκων α, φηγ' (=1513)
ἀγαθὸς εἶεν ἂν ἦρως α, φηγ'

Τὸ ἄθροισμα τῶν ψηφίων τῶν στίχων εἶνε γραμμένον κάτωθεν ἢ παραπλεύρως τῶν ἰσοψηφῶν στίχων καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν.

Τὰ σημερινὰ σπίτια τοῦ Ἐμερτζικ ἦσαν ὅλα σχεδὸν μικρὰ ὡς καλύβαι κτισμένα ἀπὸ ὠμὰς πλίνθους καὶ σκεπασμένα μὲ ταράτσας ἀπὸ εἰδικὸν πηλὸν καὶ ἄχυρα, ἀλλ' οἱ κάτοικοι δὲν θὰ εἶνε καὶ τόσοσ πτωχοί, διότι περὶ τὴν ἐσπέραν, ὅτε ἠτοιμαζόμεθα νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀτέλειωτος ἀγέλη κτηνῶν, βοῶν καὶ ἵππων, ἐπέστρεφε μετὰ δαιμονιώδους θυοῦ ἀπὸ τοῦ κάμπου, ὅπου ὑπὸ κοινούς ποιμένας ὠδηγοῦντο καθ' ἐκάστην πρὸς βοσκήν, ἀτέλειωτοι δὲ ἐφαίνοντο καὶ οἱ ἄγροὶ τοῦ χωρίου γεμάτοι πρὸ πάντων ἀπὸ καταπράσινα ἀφρόνια. Τὸ κόσμημα τοῦ χωρίου, δεῖγμα ἴσως καλλιτέρων ἡμερῶν εἰς παλαιότερα χρόνια, εἶνε ἡ πελωρία ὠραία λευκὴ τῆς πλατείας του, ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ὁποίας εἶχαν κολλήσῃ τὰς φωλεὰς τῶν πλῆθος πελαργῶν· μὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἄφινε νὰ γίνεταὶ ἀκόμη περισσότερον ἀντιληπτὴ ἡ ἀθλιότης τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ.

*
 * *

Τὸ Ἰσικλί κεῖται ἐπὶ τοῦ τέρματος τοῦ κάμπου τοῦ Τσιβρίλ κατὰ τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τούτου πλησιάζον πολὺ πρὸς τὴν βουνοσειρὰν τοῦ Ἄκ - ντάγ. Διὰ τὰ φθὰ-

σωμεν ἐκεῖ ἠκολουθήσαμεν ἐκ νέου τὴν ὁδὸν ἣτις διέρχεται διὰ τοῦ Ἑμερτζίκ τὰ χωρία Ἐσκῆ καὶ Γενῆ (παλαιὸν καὶ νέον) Χαϊντὰν καὶ Μπαλτζίκ Χισσὰρ εὐρισκονται ὁμοίως ἐπὶ τῆς ἰδίας ὁδοῦ· καὶ εἰς αὐτὰ ὑπάρχουν ὀλίγα ἀρχαῖα.

Ἐπὶ τῆς θέσεως ἀκριβῶς, ὅπου εἶνε τὰ σπίτια τοῦ Ἰσικλί ἦτο ἡ Εὐμένεια πόλις κτισθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἐπικαίρου τούτου

Εἰκ. 9. Ἑμερτζίκ.

σημείου τῆς σπουδαίας ὁδοῦ Ἀπαμείας - Δορυλαίου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περγᾶμου Ἀττάλου τοῦ Β' (159 - 138 π.Χ.) εἰς μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐμένους διὰ τῆς συγχωνεύσεως μέρους τῶν κατοίκων τῆς προὔπαρχούσης ἐκεῖ πλησίον πόλεως Ἀτιανάσου καὶ ἀποίκων ἐξ Ἑλλάδος (Ἀχαιοὶ ὀνομάζονται οἱ Εὐμενεῖς ἐπὶ τῶν νομισμάτων των). Ἡ πόλις θὰ εἶχεν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου, διότι ἦτο πλησίον τῶν νέων των συνόρων πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Συρίας, τὰ ὅποια κατέκτησαν ἀφ' οὗ κατενίκησαν τὸν Ἀντίοχον διὰ τῆς ὑποστηρί-

ξεως τῶν Ῥωμαίων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ διότι ὄχι μακρὰν ἦσαν αἱ Πέλται, σπουδαία πόλις τοῦ Ἀντιόχου, τῆς ὁποίας ἀντίρροπος προωρίζετο νὰ γίνῃ ἡ Εὐμένεια.

Ἐρείπια ἀρχαίων κτιρίων εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν παρατηροῦνται ἐντὸς καὶ πλησίον τοῦ Ἰσικλί, καὶ ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια πολλὰ μὲν ἄλλ' ὄχι σπουδαῖα εἶνε κτισμένα εἰς τὰ

μικρὰ σπίτια τοῦ χωρίου καὶ σκορπισμένα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ χωράφια, ἀλλ' ἡ ἐπίχωσις κοντὰ εἰς τὸ βουνὸν καὶ αἱ ἀνεξήγητοι ἄλλως μικραὶ ἀνωμαλῖαι τοῦ ἐδάφους εἶνε σημεῖα βέβαια, ὅτι κάτωθεν τούτων ὑπάρχουν ἀρχαῖα κτίρια, καὶ οἱ χωρικοὶ δὲ μᾶς ἔλεγον, ὅτι κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Παραμειανδρίου σιδηροδρόμου μέχρι Τσιβρίλ ἐκ τοῦ Ἰσικλί ἐπρομηθεύθη ἱκανοὺς κατεργασμένους λίθους, καταστρέφουσα ἀρχαῖα κτίρια φυσικά, ἡ ἀναλαβοῦσα τὸ ἔργον τοῦτο ἔταιρεία. Ὡς πρὸς τὴν ταύτισιν τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἀρχαίαν Εὐμένειαν οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, διότι ἐκ τῶν εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἀρκεταὶ εἶνε σχετικαὶ πρὸς ἀποφάσεις τῆς πόλεως τῶν Εὐμενέων, πολλαὶ δὲ ἄλλαι εἶνε ἐπιτύμβιοι πολιτῶν τῆς Εὐμενείας.

Ἡ ἀρχαία πόλις εἶχε πολὺ μεγαλειτέραν ἔκτασιν τοῦ σημερινοῦ χωρίου· ἐκ σημείων τινῶν γίνεται φανερόν, ὅτι πρὸς βορρᾶν μὲν τούτου ἠπλώνετο πολὺ ἐντὸς τῶν σημερινῶν ἀγρῶν, πρὸς δὲ τὰ βορειοανατολικά ἔφθανε καὶ μέχρι χαμηλὰ ἐπὶ τῶν πλαγιῶν τοῦ μεμονωμένου, ἱκανῶς ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου βουνοῦ ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν τελειώνει σήμερον ἡ οἰκοδομημένη περιοχὴ τοῦ χωρίου.

Ἡ τοποθεσία πλησίον τοῦ βουνοῦ τούτου εἶνε γραφικωτάτη· ὑπὸ τὴν ρίζαν αὐτοῦ ἀναβλύζουν κατὰ παράδοξον τρόπον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀφθονα ὕδατα σχηματίζοντα ἀμέσως ἐκεῖ μικρὰν ὠραιότητα λίμνην, τῆς ὁποίας τὰ νερὰ ρέουν ὡς μικρὸν ποτάμιον ἐπὶ μικρὸν διάστημα παραλλήλως πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ βουνοῦ πρὸς ἀνατολάς, ἀπλώνονται ἔπειτα εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνεταί λιμνώδες ἔκτεταμένον ἔλος, τὸ ὁποῖον κενοῦται πάλιν εἰς τὸν ἐκ τοῦ Ντινέρ, νοτιοανατολικῶς, κατερχόμενον μεγαλείτερον βραχίονα τοῦ Μαιάνδρου. Ἐντὸς τῆς πλησίον τοῦ βουνοῦ μικρᾶς λίμνης βλέπει κανεὶς εἰς διάφορα σημεῖα νὰ ἀναπηδῶσιν μετὰ τῆς ἄμμου καὶ μικραὶ ὑδάτιναι στῆλαι, ὡς ἂν προείρχοντο ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς. Κατάφυτοι νησίδες διακόπτουν τὰ νερὰ τῆς μικρᾶς λίμνης, ἐπὶ τούτων δὲ ἦσαν πολλοὶ νερόμυλοι, οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποιοῦν χάριν τῆς λειτουργίας των τὰ νερὰ

διὰ φραγμάτων καὶ ἄλλων προχείρων τεχνικῶν μέσων. Ἐπὶ πρωτογενῶν ξυλίνων καὶ λιθίνων γεφυρῶν μεταβαίνουν εἰς τὰς νησίδας καὶ τοὺς νερομύλους. Ὅτε ἐπεσκέφθημεν ἡμεῖς τὸν τόπον ἡ ἐρημία ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν νερομύλων μᾶς ἐφάνη, ὅτι ἠὔξανε τὴν γραφικότητα μόνον μίαν τρελλὴν Τουρκοπούλαν, ἡ ὅποια διαρκῶς ἐγέλα, συνητητήσαμεν ἡμεῖς ἐπὶ τῆς νησίδος καταγινομένην νὰ συλλαμβάνη νερόφειδα.

Θέλοντες νὰ ἐξοικονομήσωσι δύσκολόν τινα μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου οἱ νεώτεροι γεωγράφοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

Εἰκ. 10. Παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κλούδρου τῆς Εὐμενείας.

δίδουν εἰς τὰ νερὰ ταῦτα τὸ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερόμενον ὡς ὄνομα τοῦ παρὰ τὴν Εὐμένειαν ποταμοῦ Κλούδρου, ἐνῶ ὁ βραχίον τοῦ Μαιάνδρου εἰς τὸν ὅποιον χύνονται εἶνε ὁ παραπόταμος αὐτοῦ Γλαῦκος.

Ἐπὶ τοῦ πλαγίου τοῦ βουνοῦ ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς μικρᾶς λίμνης εἶνε σκαμμέναι εἰς τὸν βράχον δύο ὄχι πολὺ βαθεῖαι ἀψίδες· μικραὶ ὅσαι πλησίον τῆς κορυφῆς δεικνύουν τὴν θέσιν, ὅπου ἐστηρίζοντο δοκοὶ διὰ νὰ κατασκευασθῇ μικρὰ στοὰ ἐμπροσθεν αὐτῶν, πρὸς τοῦτο δ' εἶνε ἐκεῖ

καὶ τὸ ἔδαφος καταλλήλως ὠμαλισμένον. Εἶνε τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ μικρὰ ὀλιγόωρος σκαφή εἰς τὴν ἐπίχωσιν ἔμπροσθεν τῶν ἀψίδων γενομένη διὰ στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψίν μας δὲν μᾶς ἐπληροφόρησε τίποτε περισσότερον περὶ τούτων.

Αἱ ἐντὸς τοῦ Ἰσικλί ἄφθονοι ἐπιγραφαὶ ἦσαν σχεδὸν πᾶσαι ἐπιτύμβιοι, ἀλλὰ δὲν ἔστεροῦντο ἐνδιαφέροντος καὶ ἱκανὰς ἔξ αὐτῶν μετεφέραμεν εἰς Σμύρνην· εἰς αὐτάς συνήγησα τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν διαφόρων μερῶν τῶν τάφων, τὸ *κυμητήριον*, τὸ *ἠρώων*, ὃ ἐπ' αὐτῷ (τῷ ἠρώφ) *βωμός*, τὸ *σύνκρουστον*, ὃ *γράδος*, ἢ *καμάρα*, διὰ μερικά ἐκ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ γίνῃ κάποια ἰδιαιτέρα μελέτη διὰ νὰ καθορισθῇ ἡ θέσις ἐν τῷ μνημείῳ καὶ ἡ μορφή των. Ὅχι ὀλιγώτερον σπουδαῖαι ἦσαν αἱ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ χριστιανῶν τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ὁ βουλευτὴς *Αὐρήλιος Μηνόφιλος* υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιάδου ἀπειλεῖ ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν ἐπιχειρήσει νὰ θάψῃ ἄλλον ἐντὸς τοῦ μνημείου του παρὰ τὴν θέλησίν του διὰ τῆς φράσεως *ἔσται αὐτῷ πρὸς τὸν* ✠ (Χριστόν), ἀντὶ τῆς εἰδωλολατρικῆς φράσεως *ἔσται αὐτῷ πρὸς τὸν θεὸν* ἢ σπανιώτερον *ἔσται αὐτῷ πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ*. Ἄλλη ἐπιγραφή μᾶς λέγει ὅτι ὁ *Αὐρήλιος Γλύκων Εὐμενεὺς* ✠ (χριστιανὸς) *ἐπίσκοπος* ἦτο ὃ κατασκευάσας τὸ σύνκρουστον. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐν ἀξιόλογον βυζαντινὸν ἀρχιτεκτονικὸν κτισμένον εἰς τὴν βρῦσιν τοῦ χωρίου· εἶχεν ἀνάγλυπτα διάφορα ὠραιότατα κοσμήματα καὶ μεταξὺ τούτων μικρὰς μὲ πολλὴν λεπτότητα εἰργασμένας εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ὑποθέτω, ὅτι καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο μετεφέρθη, ὅπως εἶχαμεν ὑποδείξει, εἰς Σμύρνην.

Ἀπὸ τὸ Ἰσικλί ἔχομεν οἱ σύντροφοι τοῦ ταξειδίου μου καὶ ἐγὼ πολὺ εὐάρεστον ἀνάμνησιν. Μολονότι ἐπὶ ἀκροτάτου σημείου τῆς παρατάξεως οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μικρᾶς δυνάμεως τῆς τεταγμένης πρὸς φρούρησιν τοῦ τμήματος ἐκεῖνου τῆς γραμμῆς μας νέοι ἀξιωματικοὶ εἶχον κατορθώσῃ νὰ ζῶσι μὲ κάποιαν ἄνεσιν καὶ εἶχον διατηρήσει μὲ τὰς ἀκμαίας ἠθικὰς δυνάμεις καὶ ἱκανὸν ποσὸν εὐθυμίας· μαζί των ἔπε-

ράσαμεν ἐν ἀλησιμόνητον ἀπόγευμα. Ἐντὸς μικροῦ, μαυρισμένου, σκοτεινοῦ ἀνωγείου δωματίου, ποῦ ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μικρᾶς δυνάμεως, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον διὰ νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἀρκετὰ ἐπικίνδυνον πέρασμα δι' ἐτοιμορρόπου φαινομένου μπαλκονιοῦ σκεπασμένου προχείρως μὲ ἀκατάλληλα, ἀκάρφωτα σανίδια, συνηρμολογήθη ἐκ παντοειδῶν πραγμάτων, δυναμένων νὰ στέκωνται καὶ νὰ παρουσιάζουν κάποιαν ὀμαλὴν ἐπιφάνειαν ἀπωπάνω, τὸ μεγάλο τραπέζι, τὸ ὁποῖον μαζί μὲ τοὺς συνδαιτυμόνας ποὺ ἐτοποθετήθησαν γύρω του ἐπὶ προχείρων καθισμάτων διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν ἐγέμιζεν σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου τὸ μικρὸν δωμάτιον. Φυσικὰ ἐκεῖνος ποὺ ἦτο καθισμένος ὀλίγον πάρα μέσα ἀπὸ τὴν πόρταν ἂν ἤθελε νὰ σηκωθῆ, ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν συγκατάθεσιν ὄλων τῶν προκαθημένων, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ σηκωθοῦν ἐπίσης γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ περάσῃ.

Εὐγευστοὶ καρabiδες ποὺ ἀφθινοὶ ἀλιεύονται πολὺ εὐκόλως εἰς τὰ λιμνάζοντα νερὰ τοῦ Κλούδρου, παχέα, γλυκύτατα ψάρια τῆς ἰδίας προελεύσεως, χόρτα καὶ χαλβᾶς τοῦ βουτύρου παρασκευασθεὶς πρὸς τιμὴν μας ὑπὸ εἰδήμονος στρατιώτου ἀπετέλεσαν μαζί μὲ ἀφθινον οὔζο ἀντὶ κρασιοῦ τὸ ζηλευτὸν μενύ. Ἄλλὰ τὸ ὠραιότερον ἄρτημα τοῦ τραπεζιοῦ ἦτο ἡ εὐθυμία τῶν νεαρῶν συντρόφων μας, ποὺ ἐμεγάλωνε τὸ ἀποτέλεσμά της γιὰ μένα τοῦλάχιστον τὸν μόνον γηραιὸν τῆς συντροφιάς ἢ σκέψις, ὅτι ὀλίγα χιλιόμετρα μακρὰν μας ἦτο ὁ ἐχθρὸς καὶ ὅτι τοὺς τραγουδοῦντας τόσον εὐθυμοὺς σκοποῦς μὲ τὸ μαντολίνο συντρόφους μας ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μία ἀπὸ τὰς συχνὰς αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις τῶν ὑπούλων ἀντιπάλων μας ἐδύνατο ν' ἀφήσῃ αὐτοῦ γιὰ πάντα, μαζί μὲ τόσους ἄλλους, λησμονημένον σπόρον νέας, τίς οἶδε πόσον μακρυνῆς, ἀλλ' ἀσφαλοῦς ἐπανανθήσεως ἐν τῷ τόπῳ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.